

УДК 341.1

DOI <https://doi.org/10.32782/pdu.2025.2.5>

О. Л. Тимчук

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права
Національного університету «Запорізька політехніка»

А. В. Сідельніков

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
Міжнародного науково-технічного університету
імені академіка Юрія Бугая

ОКРЕМІ НАПРЯМКИ ВЗАЄМОДІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА СУДУ ЄС В СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

В статті аналізується взаємодія ЄСПЛ та Суду ЄС в сфері захисту прав людини. Розглядається історія та нормативна база такої взаємодії. Підкреслена роль Ніццького договору ЄС, який відніс питання захисту прав людини до компетенції Суду ЄС та Лісабонського договору, який встановив, що інститут захисту прав людини є найвищою ціннісною ЄС та надав юридичної чинності Хартії ЄС про основоположні права 2000 р.

Наголошується на тому, що найбільш поширена форма взаємодії між ЄСПЛ та Судом ЄС – це крос-цитування, яке допомагає згладжувати протиріччя між цими інституціями та заповнювати існуючі в праві прогалини. У рамках іншої форми взаємодії – застосування Судом ЄС Європейської конвенції з прав людини – простежується тенденція, відповідно до якої Суд ЄС використовує цей документ переважно для легітимації своїх рішень. Наводяться приклади, які демонструють нову тенденцію в застосуванні Конвенції Судом ЄС, підтверджуючи її вагомe значення для Євросоюзу та для самого Суду. Такого роду взаємодія позитивним чином позначається на розвитку інституту захисту прав людини в Європі та сприяє гармонізації законодавчих норм у цій сфері.

В статті підкреслено, що Суд ЄС поширив свою юрисдикцію на питання захисту прав людини наприкінці 70-х рр. ХХ ст., при цьому найчастіше крос-цитатна взаємодія здійснюється у справах, пов'язаних із міграцією. Перше пряме посилання на рішення ЄСПЛ у практиці Суду ЄС відбулося в 1996 р. і стосувалося питання дискримінації представників спільноти транссексуалів.

Акцентується увага на тому, що згідно із Договором про ЄС основні права, гарантовані Конвенцією, є частиною права Союзу як загальні принципи. У преамбулі Хартії ЄС йдеться про те, що вона підтверджує права, викладені в Конвенції. Наведені положення надають Суду ЄС підстави вважати Конвенцію основоположним документом у сфері захисту прав і свобод громадян ЄС. Перше пряме використання Хартії ЄС з боку ЄСПЛ відбулося у 2002 р. у справі *Goodwin v. United Kingdom*. Частіше за все Суд ЄС посиляється на рішення ЄСПЛ у справах, які стосуються права на справедливий судовий розгляд. Проаналізована ціла низка справ, які розглядав ЄСПЛ із посиланням на Хартію ЄС, зокрема, в сфері прав ЛГБТ-спільноти, захисту прав дітей, правил призначення покарання і чинності кримінального закону, свободи думки, совісті та релігії.

Робиться висновок про те, що вирішення існуючих проблем в діяльності ЄСПЛ та Суду ЄС потребує насамперед посиленого політичного контролю за дотриманням прав людини державами-членами Ради Європи, особливо щодо виконання пілотних рішень ЄСПЛ.

Ключові слова: Рада Європи, Європейський суд із прав людини, Європейська конвенція з прав людини, Суд ЄС, Хартія основних прав ЄС, права людини.

Постановка проблеми. Важливим питанням міжнародного та європейського права в сфері захисту прав людини є функціонування Європейського суду із прав людини (далі – ЄСПЛ) та Суду Європейського Союзу. Чимало рішень Суду ЄС безпосередньо стосуються питань захисту прав людини, в яких він посилається на Європейську конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція) та рішення ЄСПЛ. В свою чергу ЄСПЛ в своїх рішеннях доволі часто посилається на Хартію основних прав ЄС та рішення Суду ЄС. Таким чином відбувається взаємне цитування рішень цих судових органів. При цьому особливості такої взаємодії та її політико-правовий контекст потребують спеціального розгляду.

Аналіз останніх досліджень. Різні аспекти діяльності ЄСПЛ та Суду ЄС розглядали, зокрема, М. Буроменський, Т. Дудаш, Т. Комарова, І. Маринів, М. Савчин, С. Шевчук. Водночас питання взаємодії Суду ЄС та ЄСПЛ залишається маловивченим в українській науці.

Метою статті є аналіз історії та сучасного етапу взаємодії Суду ЄС та ЄСПЛ, зокрема, відповідного посилання на акти ЄС і Ради Європи та взаємного цитування цими судами рішень з питань захисту прав людини.

Виклад основного матеріалу. Офіційне визнання пріоритетності захисту прав людини в інтеграційній практиці стало потужним поштовхом до зближення Євросоюзу та Ради Європи. Наступні акти ЄС дедалі більше наповнювалися нормами, спрямованими на захист прав і свобод людини, як, наприклад, Ніццький договір 2000 р., що прямо відніс питання захисту прав людини до компетенції Суду ЄС. Потім уже Лісабонський договір 2007 р. встановив, що інститут захисту прав людини є найвищою ціннісною ЄС та надав юридичної чинності Хартії ЄС про основоположні права 2000 р., включивши положення про можливість приєднання ЄС до Конвенції [1]. Це стало б значущим кроком для розвитку прав людини в об'єднаній Європі та дозволило б громадянам держав-членів ЄС оскаржувати судові рішення та дії його інститутів і органів до ЄСПЛ. Певні відмінності двох європей-

ських організацій і подальший активний розвиток прав людини в рамках ЄС призвели певною мірою до конкуренції Суду ЄС і ЄСПЛ, що протягом тривалого часу сприяло дивергенції позицій двох судових органів з питань захисту прав людини. Водночас аналіз правозастосовної практики двох судів та здійснення взаємного цитування, які посилювалися в останні десятиліття, дають підстави вважати, що період дивергенції цих судових інституцій добігає кінця, а сучасні відносини формуються в руслі конвергенції судових практик.

В цілому цитування рішень ЄСПЛ було спричинене тим, що Суд ЄС наприкінці 1970-х рр. поширив свою юрисдикцію на питання захисту прав людини, хоча на той період Європейські співтовариства все ще не мали в своєму розпорядженні достатньої правової бази та власного нормативного акту, який би містив перелік основних прав і свобод людини. Так, 1975 р. Суд ЄС зробив своє перше посилання на Конвенцію, назвавши її «основним базисом», якого має дотримуватися Європейський союз і його держави-члени, і тим самим зробив вагомий крок до зародження крос-цитатної взаємодії судів [2]. У своєму детальному рішенні Суд ЄС визнав значущість Конвенції і продемонстрував готовність до діалогу з ЄСПЛ.

Аналіз правозастосовної практики показує, що найчастіше крос-цитатна взаємодія здійснюється в судових справах із питань, пов'язаних із міграцією. Перше ж пряме посилання на рішення ЄСПЛ у практиці Суду ЄС відбулося лише в 1996 р. у справі *P v. S*, в якій розглядалося питання дискримінації представників спільноти транссексуалів [3]. У цьому рішенні Суд ЄС використав визначення транссексуальності, яке ЄСПЛ сформулював раніше у справі *Rees v. The United Kingdom* [4]. Натомість ЄСПЛ уперше прямо послався на рішення Суду ЄС тільки у 2001 р. під час розгляду справи *Pellegrin v. France* [5]. Правозастосовна практика також демонструє, що Суд ЄС частіше за все посилається на рішення ЄСПЛ у справах, які стосуються права на справедливий судовий розгляд і через це містять у собі тлумачення процесуальних норм. Наявна практика ЄСПЛ у таких справах є широкою та різноманіт-

ною, а цитування правових позицій у цій категорії справ значною мірою легітимізує рішення судових органів.

Відмінною рисою застосування Судом ЄС Конвенції є звернення до її положень з метою легітимації ухваленого або майбутнього рішення. Характер звернень Суду ЄС свідчить про те, що він розглядає Конвенцію як першоджерело, своєрідний наріжний камінь у сфері захисту прав людини, хоча це не завжди помітно, якщо йдеться про правозастосовну практику цього суду, у якій він захищає інтереси ЄС, його автономію та основні принципи [6]. Особливо чітко така тенденція простежувалася до ухвалення у 2000 р. Хартії ЄС про основні права і надання їй юридичної сили Лісабонським договором. Ця тенденція доволі об'єктивна, оскільки відповідно ст. 6 Договору про Європейський Союз, основні права, гарантовані Конвенцією, є частиною права Союзу як загальні принципи. Крім того, у преамбулі Хартії ЄС зазначено, що вона підтверджує права, викладені в Конвенції [7]. Таким чином, ці положення надають Суду ЄС підстави вважати Конвенцію основоположним документом у сфері захисту прав і свобод громадян ЄС [8].

На ранніх етапах формування системи захисту прав людини в межах права Євросоюзу Суд ЄС також звертався до положень Конвенції. Яскравими прикладами є справи *Rutili v. Minister for Interior*, *Liselotte Hauer v. Land Rheinland-Pfalz* та *Digital Rights Ireland Ltd v. Minister for Communication, Marine and Natural Resources* [9; 10]. У останній справі Суд ЄС звернувся до Конвенції не лише для легітимації свого рішення, а й для заповнення правових прогалин. Так, розглядаючи цю справу у преюдиційному порядку, Суд ЄС зазначив, що в Хартії ЄС не вказано, що права, передбачені ст. ст. 7 і 8 Конвенції (повага до приватного й сімейного життя та захист персональних даних) можуть обмежуватися, однак вони не є абсолютними. Ці статті мають тлумачитися відповідно до ст. 8 Конвенції, яка встановлює, що втручання влади у здійснення права на повагу до приватного й сімейного життя є допустимим, коли воно передбачене законом і необхідне в демократичному

суспільстві з міркувань національної безпеки, громадського порядку або на інших підставах, зазначених у цій статті [10].

Однак нині ця тенденція значно змінилася. Як вже зазначалося, тепер Конвенція стала для Суду ЄС засобом легітимації його рішень. Яскравим прикладом цієї тенденції є справа JZ, яка розглядалася Судом ЄС у межах преюдиційного запиту, поданого судом Нідерландів. У цій справі щодо пана JZ у 2013 р. згідно із Адміністративним кодексом Нідерландів було видано припис залишити територію цієї держави та заборонено в'їзд строком на 5 років. У 2015 р. JZ був затриманий за порушення заборони на в'їзд та засуджений до двох місяців ув'язнення. Проте JZ подав апеляцію, вказуючи, що не покидав територію Нідерландів після накладення заборони, отже, не порушив її, а тому не підлягає кримінальній відповідальності [11]. JZ послався при цьому на ст. 6 Директиви 2008/115 Європейського парламенту та Ради ЄС, згідно із якою заборона на в'їзд вважається порушеною лише тоді, коли особа фактично повернулася на територію держави-члена під час дії заборони [12]. Суд ЄС постановив, що, хоча Директива і регулює порядок та процедуру видворення громадян третіх країн, які незаконно прибули на територію держав-членів ЄС, питання, пов'язані з покаранням громадян третьої держави, які незаконно прибули й перебувають в одній із держав членів Союзу, регулюються положеннями Конвенції, яка гарантує права кожної людини незалежно від держави походження. Суд ЄС послався також на практику ЄСПЛ, зокрема на справу *Del Río Prada v. Spain*, в якій останній постановив, що закон, який передбачає позбавлення волі, має бути чітким, зрозумілим та передбачуваним. Аналогічну позицію Суд ЄС зайняв у справі *TQ v. Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid*, де йшлося про негайне видворення особи, яка вже мала статус біженця в іншій державі ЄС [13]. У цій справі Суд ЄС зазначив, що затримання можливе лише у разі офіційного початку процедури повернення, а також послався на ст. 5(f) Конвенції, яка дозволяє затримання з метою депортації лише відповідно до закону. Зазначені приклади

демонструють нову тенденцію в застосуванні Конвенції Судом ЄС і підтверджують її вагомое значення як для Євросоюзу, так і для самого Суду. Ці справи також свідчать про високий авторитет Конвенції у праві ЄС.

Особливість застосування Хартії ЄС про основні права з боку ЄСПЛ полягає в тому, що він звертається до її положень переважно в тих випадках, коли в Конвенції та її протоколах відсутні норми, необхідні для належного вирішення конкретної справи. Слід підкреслити, що Хартія ЄС містить доволі значну кількість норм, які не відображені в Конвенції та протоколах до неї, зокрема, у частині закріплення новітніх соціальних прав і гарантій Хартія ЄС значно випереджає Конвенцію. Крім того, Хартія ЄС базується, серед іншого, і на положеннях Європейської соціальної хартії. Як слушно зазначає британський вчений Б. Діксон, «Хартія ЄС увібрала в себе велику кількість новел у сфері соціальних прав і гарантій, що принесло їй заслужений авторитет і визнання» [14, р. 29].

Перше пряме використання Хартії ЄС з боку ЄСПЛ відбулося у 2002 р. у справі *Goodwin v. United Kingdom* [15]. Справа стосувалась порушення ст. 8 Конвенції і підняла низку питань щодо правового статусу трансгендерних осіб. Одним із ключових було питання про те, чи можуть трансгендери вступати в офіційний шлюб. Суд зазначив, що хоча раніше не застосовував ст. 8 (повага до приватного і сімейного життя) та ст. 12 (право на шлюб) до трансгендерів, однак із часу ухвалення Конвенції відбулися суттєві зміни в розумінні шлюбу (насамперед у зв'язку із розвитком медицини), а отже тлумачення цих статей вимагає переосмислення. Тому ст. 12 Конвенції не слід тлумачити як таку, що обмежує шлюб союзом «чоловіка та жінки». ЄСПЛ звернувся до ст. 9 Хартії ЄС, у якій регулювання права на шлюб та створення сім'ї покладається виключно на національне законодавство певної держави без прив'язки до статі [7].

Ще одна справа – *Schalk v. Austria*, в якій також була порушена ст. 9 Хартії ЄС. Громадянин Австрії, представник ЛГБТ-спільноти, оскаржував відмову національних

органів у праві на шлюб. ЄСПЛ в своєму рішенні не тільки послався на ст. 9 Хартії ЄС, але й тлумачив її згідно з офіційними поясненнями до неї. Суд підкреслив, що згадка у ст. 12 Конвенції про «чоловіка і жінку» не забороняє державам визнавати інші форми шлюбу [16]. Цей приклад є яскравим свідченням того факту, що ЄСПЛ, ґрунтуючись на положеннях Хартії ЄС, намагається розширити тлумачення тих чи інших норм цієї Конвенції.

У справі *Neulinger v. Switzerland* ЄСПЛ послався на статті 24(2) і 24(4) Хартії ЄС, які проголошують, що в усіх справах, пов'язаних із правами дитини, пріоритетним є захист її інтересів. У рамках справи заявниця, побоюючись за життя своєї дитини з огляду на участь батька дитини в радикальному русі, таємно вивезла дитину з Ізраїлю до Швейцарії. Однак Федеральний суд Швейцарії в останній інстанції зобов'язав заявницю повернути дитину на батьківщину до Ізраїлю, після чого заявниця подала скаргу до ЄСПЛ на порушення її прав, закріплених у ст. 8 Конвенції. ЄСПЛ під час розгляду справи, пославшись на пункти 2 і 4 ст. 24 Хартії ЄС, заявив, що в усіх справах, пов'язаних з правами дітей, головним завданням національних органів є захист їхніх прав та інтересів. Кожна дитина має право на спілкування та прямий контакт з обома батькам, якщо таке спілкування не суперечить інтересам дитини. Таким чином, ґрунтуючись на зазначених статтях Хартії ЄС, ЄСПЛ підтвердив, що повернення дитини до Ізраїлю напряду порушує ст. 8 Конвенції [17].

У справі *Scoppola v. Italy* заявник стверджував, що його повинні судити за законами, чинними на момент винесення вироку, а не вчинення злочину. Заявник вимагав, щоб покарання за діяння було призначене відповідно до правових норм, які діяли не на момент вчинення злочину, а відповідно до норм, які були чинні на момент винесення вироку. Заявник скаржився на порушення його прав за ст. 7 Конвенції, яка встановлює, що не може бути призначене більш тяжке покарання, ніж те, яке мало бути застосовано на момент вчинення злочину. При винесенні рішення по суті справи ЄСПЛ вка-

зав, що, хоча ст. 7 Конвенції й не містить норми про те, що якщо після вчиненого злочину закон запроваджує м'якіше покарання, то повинно застосовуватися останнє, цю статтю необхідно тлумачити саме у такому контексті, та зауважив, що подібне пряме закріплення зазначеної норми міститься у великій кількості міжнародних актів у сфері захисту прав людини, у тому числі у ст. 49 Хартії ЄС. Тобто суд ЄС визнав, що хоча ст. 7 Конвенції прямо не передбачає застосування м'якішого покарання, прийнятого пізніше, однак така норма міститься в Хартії ЄС і тому має враховуватись при тлумаченні Конвенції [18].

Ще однією цікавою справою, в якій ЄСПЛ посилається на положення Хартії ЄС у зв'язку з наявністю лакун у Конвенції, є справа *Bayatyan v. Armenia*. Заявник в ній подав скаргу на порушення владою Вірменії ст. 9 Конвенції щодо права на свободу думки, совісті та релігії. Суть справи полягала в тому, що заявник був притягнутий до кримінальної відповідальності через ухилення від призову, а його доводи про відмову проходити військову службу у зв'язку з міркуваннями совісті не були враховані як обставини, що виключають його кримінальну відповідальність. Велика палата ЄСПЛ при винесенні постанови у даній справі зазначила, що хоча ст. 9 Конвенції й не містить прямої норми про право на відмову від військової служби з міркувань совісті, її слід тлумачити як таку, що передбачає таке право за аналогією зі статтею 10 (2) Хартії ЄС. ЄСПЛ також зазначив, що дане право не просто так було включено в Хартію, оскільки таке пряме закріплення права на відмову від військової служби з міркувань совісті є визнанням того, що сучасне європейське суспільство високо цінує і підносить права, пов'язані зі свободою совісті, думки і віросповідання. У постанові також було зазначено, що ще 2010 р. Комітет Міністрів Ради Європи рекомендував державам-членам організації забезпечити включення у національне законодавство право на відмову від військової служби з міркувань совісті в суворій відповідності до формулювання, зазначеного в пункті 2 ст. 10 Хартії [19].

Водночас в цілому ЄСПЛ, як зазначає І. Марунів, рідко звертається власне до практики Суду ЄС. Лише в дуже конкретних випадках у ЄСПЛ виникала необхідність побічно вирішувати питання про сумісність законодавства ЄС з ЄКПЛ або про ситуації, що потрапляють до сфери дії законодавства ЄС. Для прикладу справи, де ЄСПЛ досліджує Дублінський Регламент ЄС в питаннях надання притулку [20, с. 187].

Незважаючи на той факт, що Суд ЄС і ЄСПЛ в цілому забезпечують дієвий захист прав і свобод, що містяться в Хартії ЄС і в Конвенції, на сьогоднішній день зустрічаються певні проблеми правозахисного характеру, які негативним чином позначаються на функціонуванні та розвитку інституту захисту прав людини в Європі (зокрема, конфлікт юрисдикцій між Судом ЄС та ЄСПЛ та невиконання деякими державами-членами Ради Європи рішень ЄСПЛ). Розв'язання цих проблем не потребує внесення змін до установчих договорів ЄС або розробки нових правових актів. Необхідно лише посилити політичний контроль щодо здійснення національними державами правозахисної діяльності. Як справедливо зауважила голова ЄСПЛ Сіюфра О'Лірі, «окрім взаємодії Ради Європи та Євросоюзу з метою розв'язання змістовних і процедурних проблем, що стосуються захисту прав людини, у разі приєднання Союзу до Європейської конвенції з прав людини, необхідно буде посилювати спільний політичний контроль за виконанням європейськими державами постанов Європейського суду з прав людини, особливо пілотних» [21].

Аналіз взаємодії цих двох судових органів демонструє, що, незважаючи на наявність конфліктних ситуацій під час розгляду справ у сфері захисту прав людини, і Суд ЄС і ЄСПЛ рухаються поступальним шляхом гармонізації правозастосовчої практики і готові перейти на новий етап взаємодії. Можливе майбутнє приєднання ЄС до Конвенції стане важливою подією для інституту захисту прав людини в Європі.

Висновки і пропозиції. Незважаючи на всі труднощі у взаємовідносинах Суду ЄС і ЄСПЛ, аналіз показує, що взаємо-

дія між судовими органами відбувається на досить високому рівні. Найчастіше застосовується така форма взаємодії, як крос-циткування, яке не тільки допомагає згладжувати протиріччя між Судом ЄС і ЄСПЛ, а й допомагає заповнити існуючі прогалини в праві як одному, так й іншому судовому органу. У рамках іншої форми взаємодії – застосування Конвенції Судом ЄС – простежується тенденція, відповідно до якої Суд ЄС дедалі рідше користується положеннями Конвенції з метою заповнення лакун у праві Союзу, а використовує її для легітимації своїх рішень, щоразу підтверджуючи серйозну значущість і важливість закріплених у ній прав як для ЄС, так і для всієї Європи. Такого роду взаємодія позитивним чином позначається на розвитку інституту захисту прав людини в Європі та сприяє гармонізації законодавчих норм у цій сфері.

Суд ЄС поширив свою юрисдикцію на питання захисту прав людини наприкінці 1970-х рр., при цьому найчастіше крос-цитатна взаємодія здійснюється у справах, пов'язаних із міграцією. Перше пряме посилання на рішення ЄСПЛ у практиці Суду ЄС відбулося в 1996 р. і стосувалося питання дискримінації представників спільноти транс-сексуалів. На ранніх етапах формування системи захисту прав людини в межах права Євросоюзу Суд ЄС також звертався до положень Конвенції.

Перше пряме використання ЄСПЛ Хартії ЄС відбулося у 2002 р. у справі *Goodwin v. United Kingdom*. ЄСПЛ усвідомлює, що Хартія ЄС закріплює велику кількість новел у сфері захисту прав людини (особливо в сфері соціальних прав), активно використовує її положення для заповнення існуючих прогалин. Посилання ЄСПЛ на положення Хартії ЄС посилюється із кожним роком і особливо проявляється у правовідносинах, які не регулюються Конвенцією і протоколами до неї. Окремі приклади демонструють зростаючу роль Хартії ЄС у практиці ЄСПЛ, навіть щодо держав, які не є членами Євросоюзу, як-от Швейцарії чи Вірменії. Попри доволі високу ефективність ЄСПЛ та Суду ЄС, певні проблеми все ще залишаються. Для їх

вирішення потрібні не стільки законодавчі зміни, скільки посилений політичний контроль за дотриманням прав людини державами-членами, особливо щодо виконання пілотних рішень ЄСПЛ.

Список використаної літератури:

1. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу з протоколами та деклараціями URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text
2. Case № 36-75. Court of Justice of the European Union: Roland Rutili v Ministre de l'intérieur. 28.10.1975. European Court Reports 1975-01219. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61975CJ0036>
3. Case № C-13/94. Court of Justice of the European Union: P v S and Cornwall County Council. 30.04.1996. European Court Reports 1996 I-02143. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61994CJ0013>
4. Application №. 9532/81. European Court of Human Rights: Case of Rees v. The United Kingdom Judgment. Strasbourg, 17.10.1986. URL: <https://vlex.co.uk/vid/rees-v-united-kingdom-849726571>.
5. Application № 28541/95. European Court of Human Rights: Case of Pellegrin v. France. 08.12.1999. URL: <https://e-ecolog.ru/docs/Owm5sHbhrXoxD5UvejQ2T/305>
5. Molnar T. The impact of ECtHR case-law on the CJEU's interpreting of the EU's return acquis: more than it first seems? / T.Molnar // Hungarian Journal of legal studies. 2022. Vol 62. № 4. P. 257-280. <https://akjournals.com/view/journals/2052/62/4/article-p257.xml?body=pdf-27770>
6. Charter of fundamental rights of the European Union. URL: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf
7. Tomášek M., Šmejkal V. та ін. Коментар до Договору про функціонування ЄС, Договору про ЄС та Хартії основоположних прав ЄС. Прага: Wolters Kluwer ČR. 2024. 1780с. URL: <https://obchod.wolterskluwer.cz/cz.p8211.html>
8. Case № 44/79. Court of Justice of the European Union: Liselotte Hauer v. Land Rheiland-Pfalz. 13.12.1979. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61979CJ0044>

9. Case № 239/12. Court of Justice of the European Union: Digital Rights Ireland Ltd v Minister for Communication, Marine and Natural Resources. 08.04.2014 URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/ALL/?uri=CELEX%3A61979CJ0044>
10. Case № 806/18. Court of Justice of the European Union: Criminal proceedings against JZ. 17.09.2020. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62018CJ0806>
11. Directive 2008/115/EC of the European Parliament and of the Council of 16 December 2008 on common standards and procedures in Member States for returning illegally staying third-country nationals. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/115/oj>
12. Application № 42750/90. European Court of Human Rights: Del Río Prada v. Spain. Judgment. Strasbourg. 21.10.2013. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-127697%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-127697%22]})
13. Dickson B. The EU Charter of Fundamental Rights in the case law of the European Court of Human Rights. *European Human Rights Law Review*. 2015. Vol. 1. P. 27-40. https://pureadmin.qub.ac.uk/ws/portalfiles/portal/16340171/Article_for_EHRLR_13.1.15.pdf
14. Application № 28957/95. European Court of Human Rights: Goodwin v. United Kingdom. Judgment. Strasbourg, 11.07.2002. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-60596%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-60596%22]})
15. Application № 30141/04. European Court of Human Rights: case of Schalk and Kopf v. Austria. Judgment. Strasbourg, 24.06.2010. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:\[%22001-99605%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{%22itemid%22:[%22001-99605%22]})
16. Application № 41615/07. European Court of Human Rights: Neulinger v. Switzerland. Judgment. Strasbourg, 06.07.2010. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/FRE#{%22itemid%22:\[%22001-99817%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/FRE#{%22itemid%22:[%22001-99817%22]})
17. Application № 126/05. European Court of Human Rights: Scoppola v. Italy. Judgment. Strasbourg, 22.05.2012. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-111044%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-111044%22]})
18. Application № 23459/03. European Court of Human Rights: Bayatyan v. Armenia. Judgment. Strasbourg, 07.07.2011. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22002-440%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22002-440%22]})
19. Маринів І. І. Взаємодія Суду Європейського Союзу із Європейським Судом із прав людини в аспекті захисту прав людини. *Право і суспільство*. 2019. № 5. ч. 2. С. 181–188.
20. Annual report of European Court of Human Rights. 2023 URL: <https://www.echr.coe.int/d/annual-report-2023-eng>

Tymchuk O., Sidelnikov A. Certain areas of cooperation between the European court of human rights and the EU Court of justice in the field of human rights protection

The article analyzes the interaction between the ECHR and the EU Court of Justice in the field of human rights protection. The history and regulatory framework of such interaction are considered. The author emphasizes the role of the EU Treaty of Nice, which placed human rights protection within the competence of the EU Court of Justice, and the Treaty of Lisbon, which established that the institution of human rights protection is the highest value of the EU and gave legal force to the EU Charter of Fundamental Rights of 2000.

The author emphasizes that the most common form of interaction between the ECHR and the EU Court of Justice is cross-citation, which helps to smooth out contradictions between these institutions and fill in the existing gaps in the law. As for another form of interaction – the application of the European Convention on Human Rights by the EU Court of Justice – there is a tendency that the EU Court of Justice uses this document mainly to legitimize its decisions. Examples are given that demonstrate a new trend in the application of the Convention by the EU Court of Justice, confirming its significant importance for the European Union and for the Court itself. This kind of interaction has a positive impact on the development of the institution of human rights protection in Europe and contributes to the harmonization of legislative norms in this area.

The article emphasizes that the EU Court of Justice extended its jurisdiction over human rights protection in the late 1970s, with the most frequent cross-citation interaction occurring in migration-related cases. The first direct reference to the ECHR judgment in the case law of the EU Court of Justice took place in 1996 and concerned the issue of discrimination against members of the transgender community.

It is emphasized that, according to the EU Treaty, the fundamental rights guaranteed by the Convention are part of the law of the Union as general principles. The preamble to the EU Charter states that it reaffirms the rights set out in the Convention. These provisions provide the EU Court of Justice with grounds to consider the Convention as a fundamental document in the field of protection of the rights and freedoms of EU citizens. The first direct use of the EU Charter by the ECtHR took place in 2002 in the case of Goodwin v. United Kingdom. Most often, the EU Court of Justice refers to ECHR judgments in cases concerning the right to a fair trial. The article analyzes a number of cases considered by the ECtHR with reference to the EU Charter, in particular, in the field of LGBT rights, protection of children's rights, rules of sentencing and the validity of criminal law, freedom of thought, conscience and religion.

The author concludes that the solution to the existing problems in the activities of the ECHR and the Court of Justice of the EU requires, first of all, enhanced political control over the observance of human rights by the Council of Europe member states, especially with regard to the implementation of pilot judgments of the ECHR.

Key words: Council of Europe, European Court of Human Rights, European Convention on Human Rights, Court of Justice of the European Union, Charter of Fundamental Rights of the EU, human rights.